

Ú V O D E M

Analýza metodologických stránek a předpokladů každé vědní disciplíny, sociologii nevyjímaje, nemůže být jednorázovou nebo příležitostnou záležitostí. Charakter tohoto periodika ovšem dává příležitost věnovat se metodologickým otázkám marxistické sociologie nejenom v rámci teoretických studií a v souvislostech předmětných, ale čas od času takřka výhradním způsobem. Celý tento sborník záměrně orientujeme na problematiku metodologickou, neboť sdílíme přesvědčení o jejím klíčovém významu pro další rozvoj marxistické sociologie jako celku i pro zefektivnění výzkumu v jednotlivých rovinách a oblastech.

Není rozhodující, zda je či není možno považovat sborník za monotematický. Metodologie soudobé sociologie je v každém případě značně diferencovaná, škála problémů zasahuje jak uplatnění jednotlivých principů obecně metodologických a řešení otázek výstavby teorie, tak aplikace speciálních postupů na úrovni procedurálně technické. Stále zřetelněji vystupuje do popředí otázka sociálních souvislostí a bezprostředně praktických funkcí sociologického poznání. Abychom mohli ukázat šíři současných metodologických problémů, rozšířili jsme okruh autorů i mimo rámec katedry marxisticko-leninské sociologie. Řešení navozených otázek si totiž v současné době žádá namísto přílišné specializace a izolovanosti širší kooperaci a vzájemnou informovanost.

Sborník je přirozeně koncipován i s ohledem na jeho využitelnost při výuce sociologie. Posluchačům, a jak věříme nejen pouze sociologům, poslouží jako pomůcka doplňující a rozšiřující fond studijní literatury, a to v souvislosti s výkladem systému marxistické sociologické teorie, s kritikou buržoazní sociologie i s výukou metod a technik sociologického výzkumu. Otázky, kolem nichž se soustřeďuje většina příspěvků, však jistě zaujmou širší okruh zájemců. Souvislost mezi jednotlivými metodologickými postupy a možnostmi využití sociologických poznatků ve společenské praxi jednoznačně patří mezi úhelne kameny dalšího rozvoje této disciplíny.

Jednotlivé příspěvky přistupují k řešení uvedených otázek z různých hledisek. Ve všech se zdůrazňuje potřeba širšího a teoretičtějšího pohledu na výzkumnou činnost v oblasti základního aplikovaného výzkumu, způsob reflexe je ovšem do jisté míry diferencovaný: metodologické problémy sociologie lze nahlížet z pozic kriticko-teoretických (E. Urbánek), logicko-teoretických (F. Zich), metateoretických (J. Buriánek) či metodologicko-aplikačních (V. Forst). Sociologická metodologie se tedy ani zdaleka nevyčerpává problematikou využívání jednotlivých procedur a technik v sociologickém výzkumu. Protože však empirickou rovinu sociologického bádání zachycuje pouze rubrika Zprávy, chceme zde připomenout, že cílem sborníku není budit dojem podcenění této složky sociologického poznání.

Uvažovat o praktické aplikaci empirických faktů či poznatků pouze v rovině závěrečné zprávy z parciálního výzkumu by bylo zavádějící; též všechny závěry o specifických rysech socialismu, veškeré odhalování vývojových zákonů této společensko-ekonomické formace nesmí zůstat mimo analýzu (dosud spíše mimo dílčí analýzy) reálného stavu naší současnosti. Křísit staré dilema teorie versus empirie by bylo tím nejméně vhodným příspěvkem k úkolům soudobé marxistické sociologie. Takže tam, kde aktualizujeme význam teoretických přístupů ve výzkumné práci, musíme mlčky předpokládat, že disponujeme solidní, adekvátní (ve smyslu kvality i kvantity) základnou faktických poznatků. Protože však právě v tomto ohledu nepodléháme neopodstatněnému optimismu, směřujeme většinu úvah k teoretickým základům výzkumné činnosti — jejich rozvíjením totiž chceme přispět k potřebnému zkvalitnění práce při rozvoji o b o u základních rovin sociologického poznání.

Praha, červen 1982